

Van Heidi Cosyns, lector Katholieke Hogeschool Leuven, departement Gezondheidszorg en Technologie

Referentie: Fox, J.R.(2013). Educational strategies to promote professional nursing in long-term care. An integrative review. *Journal of Gerontological Nursing*, 39, no.1, p.52-60.

Datum Februari 2014

Inleiding

Meer en meer ouderen krijgen de dag van vandaag zorg in een woon –en zorgcentrum. Ouderen leven langer, vaak met verschillende chronische ziekten en hebben hierdoor complexere zorgvragen. Er heerst over het algemeen een gebrek aan interesse in de chronische ouderenzorg, waardoor te weinig verpleegkundigen in de chronische ouderenzorg werken. Een verpleegkundige in een woon –en zorgcentrum (WZC) wordt soms aanzien als ‘de lelijke stiefzuster’, zoals beschreven in dit artikel. Bovendien zorgen een mager loon, gebrek aan erkenning en negatieve attitudes t.o.v. ouderen voor blijvende barrières om hoog-opgeleide verpleegkundigen aan te trekken (Matzo & Goetschius, 1993; McLafferty & Morrison, 2004).

Studies tonen nochtans aan dat verpleegkundigen die een bachelor of hoger diploma hebben, bedreven zijn in leiderschap- en managementcapaciteiten en meer kans hebben om degelijke en kwaliteitsvolle verpleegkundige zorg te verlenen aan ouderen die in een woon- en zorgcentrum leven (Chen, Brown, Groves & Spezia, 2007; Schrader, 2009).

De auteur is van mening dat lectoren verpleegkunde in deze context als rolmodel kunnen functioneren. Zij vertolken immers waarden en normen tijdens de lessen, ook al zijn ze zich hier niet altijd even bewust van. Daarnaast waarschuwt de auteur voor culturele stereotypering -verder in het artikel beschreven als ageism¹- in het verpleegkundig onderwijs. Het is haars inziens de rol van de lectoren om de ongevoeligheid van studenten t.o.v. kwetsbare populaties zoals ouderen te verbannen. Deze stereotypering komt terug in een aantal andere studies over attitudes van studenten verpleegkunde t.o.v. de oudere zorgvrager (Koh, 2012; Heise, Johnsen, Himes & Wing, 2012).

¹ Ageism is een term, oorspronkelijk geïntroduceerd in 1968 door de Amerikaanse psychiater en gerontoloog Robert Butler en door hem gedefinieerd als ‘een proces van stereotypering en discriminatie van mensen omdat zij oud zijn’. Sindsdien wordt de term ‘ageism’ wereldwijd gebruikt. Een goede Nederlandse vertaling is er niet. (De Lange, Mercken & Verlaan, 2011)

Het doel van dit overzichtsartikel is om verschillende strategieën in het verpleegkundig onderwijs te onderzoeken die de ontwikkeling van positieve attitudes bij studenten verpleegkunde t.o.v. werken met ouderen in woon –en zorgcentra faciliteren. Ook de factoren die verhinderen dat studenten positieve attitudes ontwikkelen t.a.v. ouderen in de lange termijn zorg worden onderzocht.

Onderzoeksmethode

Om bovenstaande doelstellingen te realiseren, werden volgende databanken doorzocht: CINAHL, Sage Publications, ScienceDirect en MEDLINE. Volgende zoektermen werden gebruikt: 'undergraduate', 'education', 'gerontology', 'nursing', 'attitude', 'nursing homes' en 'long-term care'. Er werd gekeken naar literatuur tussen 2004-2010, uitsluitend bij studies uitgevoerd in Noord-Amerika. Limieten als 'core nursing' en 'research' werden aangeduid. De selectie betrof studies waarbij de focus lag op curricula in bacheloropleidingen in de verpleegkunde, attitudes van verpleegkunde studenten en lectoren t.o.v. de zorg voor ouderen en kennis gerelateerd aan de zorg voor ouderen. Studies gericht op andere niveaus van opleiding werden geëxcludeerd. Er werden 27 artikels volledig gelezen en hiervan voldeden negen artikels aan alle inclusie-criteria.

Resultaten

Van de negen geïnccludeerde artikels werd in vier studies het effect onderzocht van curriculumveranderingen m.b.t. geriatrische /gerontologische leerstof op de attitudes van studenten t.o.v. ouderen (Aud, Bostick, Marek &McDaniel, 2006; Ferrario, Freeman, Nellet & Scheel, 2007; Holroyd, Dahlke, Fehr, Jung & Hunter, 2009; Gilje, Lacey & Moore, 2007). Een ander artikel onderzocht de basisattitudes en –kennis bij studenten verpleegkunde t.a.v. ouderen bij de start van hun opleiding (Koren et al., 2008). Williams, Nowak & Scobee (2006) onderzochten of stage in een WZC een invloed had op deze attitudes. Het wel of niet kiezen voor curriculumveranderingen t.a.v. geriatrische /gerontologische leerstof werd onderzocht in het artikel van Gilje, Lacey & Moore (2007). Twee artikels onderzochten het verschil in kennis en attitudes tussen eerste en laatste jaarsstudenten (Williams, Anderson & Day, 2007) of tussen generatie- en niet-generatiestudenten (Ryan & Mc Cauley, 2005). Chen, Brown, Groves & Spezia (2007) omschreven hoe sterk chronische ouderenzorg geïntegreerd was in het curriculum, welke

factoren ervoor zorgden dat deze integratie aanwezig was alsook de voor- en nadelen van stage in een WZC.

(Voor meer gedetailleerde informatie over de geïncludeerde artikels verwijs ik naar tabel 1, p. 54-56 in het artikel)

Er werden **vier strategieën** gedistilleerd uit deze review die een basis kunnen vormen voor het reduceren van 'ageism' en voor het bevorderen van een positieve attitude van studenten verpleegkunde t.o.v. ouderen:

- (a) Het **verhogen van de geriatrische /gerontologische kennis van zowel studenten als lectoren verpleegkunde** (Ferrario, Freeman, Nellett & Scheel, 2007; Holroyd, Dahlke, Fehr, Jung & Hunter, 2009; Koren et al., 2008; Williams, Nowak & Scobee, 2006).
- (b) Een **toegenomen maturiteit van studenten verpleegkunde** (Holroyd, Dahlke, Fehr, Jung & Hunter, 2009; Ryan & McCauley, 2005; Williams, Anderson & Day, 2007).
- (c) Het **blootstellen van studenten verpleegkunde aan 'gezonde ouderen' (successful aging)** (Aud, Bostick, Marek & McDaniel, 2006; Ferrario, Freeman, Nellett & Scheel, 2007; Holroyd, Dahlke, Fehr, Jung & Hunter, 2009; Williams, Nowak & Scobee, 2006).
- (d) Het als **hogeschool/faculteit promoten van een positieve attitude en optreden als een 'pro-aging rolmodel'** (Ferrario, Freeman, Nellett & Scheel, 2007).

Wisselende resultaten werden gevonden voor studenten verpleegkunde die voor hun opleiding ervaring hadden in de chronische ouderenzorg. Soms werd nadien een negatievere attitude gerapporteerd, terwijl soms deze studenten net expliciet kozen voor ouderenzorg.

Naast de vier strategieën werden er ook **vier barrières** geformuleerd vanuit deze literatuurstudie. Deze barrières zorgen ervoor dat bachelor studenten verpleegkunde niet kiezen voor een carrière in de gerontologische verpleegkunde.

- (a) Een **negatieve attitude t.o.v. ouderen door studenten verpleegkunde** (Aud, Bostick, Marek & McDaniel, 2006; Chen, Brown, Groves & Spezia, 2007; Ferrario, Freeman, Nellett & Scheel, 2007; Ryan & McCauley, 2005) **en lectoren**

verpleegkunde (Gilje, Lacey & Moore, 2007; Holroyd, Dahlke, Fehr, Jung & Hunter, 2009).

(b) **Het gebrek aan een verpleegkundig rolmodel** in de ouderenzorg (Chen, Brown, Groves & Spezia, 2007).

(c) Het **gebrek aan gerontologische kennis door zowel lectoren als studenten verpleegkunde** (Ferrario, Freeman, Nellett & Scheel, 2007; Gilje, Lacey & Moore, 2007; Holroyd, Dahlke, Fehr, Jung & Hunter, 2009; Koren et al., 2008; Ryan & McCauley, 2005; Williams, Anderson & Day, 2007).

Verschillende lectoren verpleegkunde geven aan dat een gebrek aan gepaste klinische bronnen, een overladen curriculum en een gebrek aan interesse een barrière vormt in het implementeren van geriatrische en gerontologische aspecten in de opleiding verpleegkunde.

(d) **Onvoldoende bestaffing in de Woon –en zorgcentra** (Chen, Brown, Groves & Spezia, 2007).

De auteur is van mening dat het toepassen van bovenstaande strategieën en het verwijderen van de barrières kan bijdrage tot een toename in positieve attitudes, interesse in ouderenzorg en inzet van professionele verpleegkundigen in de woon –en zorgcentra.

Reflectie

In dit overzichtsartikel werd weinig informatie gegeven over de zoekstrategie en de verwerking van de resultaten. Zo lijkt de zoektocht niet herhaalbaar en werden uitsluitend studies geïnccludeerd die uitgevoerd zijn in Noord-Amerika, wat een vertekend beeld kan geven. Bovendien kunnen er vragen gesteld worden bij de bepaling van de kwaliteit van de geïnccludeerde artikels. Deze artikels hebben bijna allemaal een andere doelstelling, waardoor de focus van deze review ook zeer breed is. De auteur geeft wel aan dat de kwaliteit van de studies een beperking vormt voor de review en ze geeft de 'niveaus van evidentie' weer in een tabel, maar formuleert niet hoe ze hier per studie aan geraakt is. Daarenboven weet je als lezer zeer weinig over de formulering van de vier barrières en strategieën. Waarom werden net deze gekozen uit de negen artikels? Eén strategie – *hogeschool/faculteit die een positieve attitude promoot en optreedt als een 'pro-aging rolmodel'* - werd slechts besproken in één van de negen artikels en dit geldt ook voor twee barrières.

Niettegenstaande de methodologische beperkingen van deze review, geven de resultaten toch een trend weer waar niet naast te kijken valt en nodigen ze uit tot verdere reflectie hieromtrent.

Verschillende barrières die geformuleerd werden in deze review zijn niet nieuw. Zo werd in 2007 een onderzoek uitgevoerd naar het aanbod van gerontologische zorg in 17 opleidingen verpleegkunde in Vlaanderen (Deschodt, Dierckx de Casterlé & Milisen, 2010). Ook daarin kwam naar voor dat er een gebrek is aan interesse in de ouderenzorg en gerontologie-gerelateerde competenties in het curriculum. Samen met het negatief imago van gerontologische zorg vormen deze aspecten de belangrijkste barrières om gerontologische aspecten in het curriculum te implementeren (Deschodt, Dierckx de Casterlé & Milisen, 2010).

Eén van de strategieën die deze review aanraadt, is het blootstellen van studenten verpleegkunde aan gezonde ouderen voordat ze geconfronteerd worden met 'zieke ouderen'. In praktijk is dit bijna niet haalbaar, gezien de studenten op elke stageplaats geconfronteerd worden met zieke ouderen. Wel kan er voldoende leerstof over gezond verouderen aangeboden worden aan de studenten voor de aanvang van hun eerste stage. Misschien kan er aan studenten gericht gevraagd worden naar ervaringen met

hun grootouders. De meeste studenten hebben op die manier in hun eigen leven wel goede ervaringen met het gezond verouderen.

Eén van de barrières die in deze review tot uiting is gekomen, is het ontbreken van goede verpleegkundige rolmodellen in een woon- en zorgcentrum. De laatste tijd doen verschillende woon- en zorgcentra grote inspanningen om dit rolmodel wel aan te bieden aan studenten en dit met resultaat. Steeds vaker geven studenten verpleegkunde na hun eerste stage in een woon- en zorgcentrum aan dat ze het 'erger hadden verwacht', of dat ze niet dachten dat ze het zo leuk zouden vinden. Toch blijft hun interesse in een ziekenhuis of andere sector sterk aanwezig. Mij lijkt het dat de honger naar verpleegtechnische vaardigheden hier een rol in blijft spelen. In onze opleiding gaan studenten verpleegkunde voornamelijk in hun eerste jaar op stage in een woon -en zorgcentrum. Het artikel meldt dat een toegenomen maturiteit van studenten een positieve invloed heeft op hun attitude naar ouderen. Het niet of weinig aanbieden van stages in een woon -en zorgcentrum later in de opleiding geeft misschien ten onrechte het signaal dat een verpleegkundige in een woon -en zorgcentrum niet veel moet kunnen. Mijn bewondering is nochtans groot wanneer één verpleegkundige in een woon -en zorgcentrum verantwoordelijk is voor (meer dan) 30 bewoners en andere zorgverleners én studenten coacht.

Misschien moet er in de toekomst structureel nagedacht worden over de laatste strategie geformuleerd in dit artikel, nl. een hogeschool/faculteit die een positieve attitude promoot en optreedt als een 'pro-aging rolmodel'. Een recente studie van King, Roberts & Bowers (2013) toont immers aan dat gerontologische lessen belangrijk zijn om mythes rond verouderen die leven bij studenten te ontkrachten. Zij geven ook aan dat een opleiding verpleegkunde de focus niet enkel op de klinische vaardigheden dient te leggen, maar ook op leiderschaps- en coachingsrollen, die in de chronische ouderenzorg meer en meer belangrijk worden.

Referenties

- Aud, M.A., Bostick, J.E., Marek, K.D. & McDaniel, R.W. (2006). Introducing baccalaureate student nurses to gerontological nursing. *Journal of Professional Nursing, 22*, 73-78.
- Chen, S.L., Brown, J.W., Groves, M.L. & Spezia, A.M. (2007). Baccalaureate education and American nursing homes: A survey of nursing schools. *Nurse education Today, 27*, 909-914.
- De Lange, F., Mercken, C. & Verlaan, T. (2011) Ageism: subtiel, onzinnig, hardnekkig. *Geron 3/2011*. Geraadpleegd op 5 december 2013, <http://www.tijdschriftgeron.nl/inhoud/032011>
- Deschodt, M., Dierckx de Casterlé, B. & Milisen, K. (2010). Gerontological care in nursing education programs. *Journal of Advanced Nursing, 66* (1), 139-148.
- Ferrario, C.G., Freeman, F.J., Nelett, G. & Scheel, J. (2007). Changing nursing students' attitudes about aging: An argument for the successful aging paradigm. *Educational Gerontology, 34*, 51-66.
- Gilje, F., Lacey, L. & Moore, C. (2007). Gerontology and geriatric issues and trends in U.S. nursing programs: A national survey. *Journal of Professional Nursing, 23*, 21-29.
- Heise, B.A., Johnsen, V.E., Himes, D. & Wing, D. (2012) Developing positive attitudes toward geriatric nursing. Among Millennials and Generation Xers. *Nursing education perspectives, 33* (3):156-161.
- Holroyd, A., Dahlke, S., Fehr, C., Jung, P. & Hunter, A. (2009). Attitudes toward aging: implications for a caring profession. *Journal of Nursing Education, 48*, 374-380.
- King, B.J., Roberts, T.J. & Bowers, B.J. (2013). Nursing student attitudes toward and preferences for working with older adults. *Gerontology & geriatrics education, 34*(3):272-91.
- Koh, L.C. (2012). Student attitudes and educational support in caring for older people – a review of literature. *Nurse Education in Practice, 12*, 16-20.
- Koren, M.Z., Hertz, J., Munroe, D., Rossetti, J., Robertson, J., Plonczynski, D., ... & Ehrlich-Jones, L. (2008). Assessing students' learning needs and attitudes: Considerations for gerontology curriculum planning. *Gerontology and Geriatrics Education, 28* (4), 39-56.
- Matzo, M., & Goetschius, S.K. (1993). Preparing for the gerontological nurse certification. *Nursing Homes: long-term care management, 42* (5), 22.
- Polit D.E. & Beck, C.T. (2004). *Nursing Research. Principles and Methods*. Seventh edition. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.

Ryan, M. & McCauley, D. (2004/2005). We built it and they did not come: Knowledge and attitudes toward the elderly. *Journal of the New York State Nurses' Association*, 35 (2), 5-9.

Vlaamse overheid.(??-) (2013). Charter Klinisch onderwijs en praktijkervaring in de ouderenzorg en de geestelijke gezondheidszorg.??

Williams, B., Anderson, M.C. & Day, R. (2007). Undergraduate nursing students' knowledge of and attitudes toward aging: Comparison of context-based learning and a traditional program. *Journal of Nursing Education*, 46, 115-120.

Williams, K.N., Nowak, J. & Scobee, R.L. (2006). Fostering student interest in geriatric nursing: Impact of senior long-term care experiences. *Nursing Education Perspectives*, 27, 190-193.